

RÉVÉSZ IMRE

Az ellenreformációtól napjainkig 2.

I. RÉSZ
HARMADIK FEJEZET

A magyar protestáns egyházak megalakulása és élete a XVI. században

7. §. REFORMÁTORI IRÁNYOK

1. Erasmisták; Luther-Melanchthon; anabaptizmus; Zwingli

A reformáció fő- és mellékirányainak kikristályosodása Magyarországon is változatos szellemi mozgalmakkal járt. Már az igazi reformátori irányok fellépését megelőzőleg s azután velük jóideig összefonódva, határozott nyomokat hagyott a magyar szellemi életben is az *Erasmus-féle humanista vallási reformirány*. Ennek hívei — tehát eszményi lelkű, mérsékelt reformkatholikusok — voltak többek közt az első magyar újkori bibliafordítók: *Komjáti Benedek* (ha ugyan ő „A szent Pál levelei” magyar nyelvű fordítója, Krakkó, 1533.) és *Pesti Mizsér Gábor* (Új testamentum magyar nyelven, Bécs, 1536.). Önálló vezetős szerepre azonban ez az irány a magyar szellemi életben sem tudott emelkedni; legértékesebb képviselőivel, így különösen Sylvesterral, beletorkollott a két nagy protestáns irányba.

Luther eszméi a magyarságra leginkább a *Melanchthon Fülöp* tolmácsolásában hatottak, aki különös szeretettel volt a wittenbergi magyar diákok iránt. *Melanchthon* pedig, a maga finom theologiai nyelvén, világos tolmácsa volt ugyan a nagy reformátornak, de prófétai mélységét és evangéliumi következetességét nem mindig tudta eléggé híven tükröztetni. Ezt a *Melanchthon* lelkén átszűrődött lutheri felfogást, tehát az *ágostai hitvallásban* összefoglalt tanításokat vallják magukénak, első egyházi tömörüléseik alkalmával, úgy az *erdélyi szászok*, valamint a *felsőtiszavidéki* (Szatmár stb. vármegyékbeli) és a *felsőmagyarországi* magyar és német nemzetiségű protestánsok. Ez jut kifejezésre a magyar reformáció *első hitvallási iratában* is, az 1515-iki *erdői zsinat* végzéseiben.

Ennek az iránynak azonban kezdettől fogva másokkal kellett megosztania a befolyást. A *Luther* reformációjának pár évig veszedelmes versenytársa, az *anabaptizmus*, Magyarországon is csakhamar felbukkant. A Felvidék egyik legkorábbi reformátora, a vértanú *Fischer András* (mh. 1540 körül) ennek az iránynak volt hirdetője. Azonban a kíméletlen hatósági üldözés és a többi protestáns felekezetek bizalmatlansága itt is éppúgy elnyomta a forradalmi hírbe keveredett szektát, mint a külföldön.

Zwingli eszméinek hatása is jelentkezett már a mohácsi vész előtt, méginkább a nagy úrvacsoratanvita (1529) lezajlása óta, először különösen a Felvidéken, ahol — főrendű hívektől is támogatva — már a század közepére megbontja a luther-melanchthoni tanegységet. Az 1548-iki törvényhozás ezt a „sacramentarius” irányt is, mint az anabaptizmust, üldözéssel sújtotta, de terjeszkedésének nem tudta útját állani. A magyar

vidékeken legnagyobb hatású terjesztője *Kálmáncsehi Sánta Márton* volt (megh. 1557), az egykori tudós gyulafehérvári kanonokból lett tüzes, vakmerő, durva humorú népszónok, *Petrovics Péter* pártfogoltja, pályája legvégén debreceni lelkipásztor és püspök.

2. A református irány terjeszkedése; Méliusz

Kálmáncsehi halálakor már a Zwingli hatásával a *Kálviné* s a kettőjük nézeteit közvetítő *Bullingeré* is versenyzett Magyarországon s e kettőnek egyesült befolyása csakhamar kiszorította amazét. Kálvinra már Wittenbergben rá kellett terelődnie az ifjabb magyar theologus-nemzedék figyelmének, mert Melanchthon Kálvinnal személyes jóbarátságban volt és az úrvacsora tanában hozzá húzott. A Kálvin vallási felfogása kiválóan alkalmas volt arra, hogy úgy a Luther, mint a Zwingli táborából toborozzon híveket. De magyar hívei *nem állottak vele számottevő személyes érintkezésben* s így szellemét. inkább csak másodkézből sajátították el, éppúgy, mint a Luther hívei mesterükét. Azonban ez a német és svájci közvetítésen átszűrődött kálvinizmus a genfi reformátor sarkalatos tanításainak erejét nem csökkentette. Az inkább német-svájci reformátusságú Szegedi Kissel és Huszár Gállal szemben kálvini jellegű alak a somogyi származású *Méliusz Péter*, a magyar református egyház legnagyobb szervezője. Eredetileg *Juhásznak* hívták, a Méliusz név ennek elgörögösítése. Rövid wittenbergi tanulmányozás után hazajövén, fényes tehetségével már 1561-ben, tehát valószínűleg nagyon ifjan (ha igaz, hogy 1536-ban született, úgy már 25 éves fővel) debreceni püspökké lesz. Élete azontúl összeforr a magyar református egyház sorsával s különösen annak az unitarizmus ellen folytatott élet-halálharcával. Ádáz vitatkozó, hatalmas tudású és termékenységű író volt. Lobogó szent szenvedelme kíméletlenül tette elvi ellenfelei iránt s korán megörölte életét. (Megh. 1572).

Méliusz és társai tevékenysége folytán a hatvanas évek elejétől kezdve a három országrész minden vidékére, *legfőként a magyar nemzetiségűek közé* behatol a kálvin-bullingeri református felfogás, mely a luther-melanchthonival elsősorban a főütközőpontra: az *úrvacsoratanban* mérkőzik meg. Erdélyben az addig lutheránus magyar lelkészek élükön szellemi vezérükkel, *Dávid Ferencsel*, már 1559-ben Méliuszékhoz csatlakoznak s 1564-től szervezik az erdélyi magyar református egyházat. Ugyanekkorra már a Tiszántúl s a felső Tiszavidék magyar protestánságának zöme is a református tan mellett foglal állást. A roppant terjedelmű *debreceni vagy egervölgyi* hitvallás (Confessio Catholica 1562) a hit és az élet több kérdését megközelítőleg kálvini szellemben világítja meg. **Még hívebben tükrözi ezt a szellemet a magyar- és erdélyországi reformátusok együttes állásfoglalását kifejező ú.n. *tarcal-tordai* hitvallás (1562-63), mely nem egyéb, mint *Beza Theodor* (Kálvin jeles genfi munkatársa és utóda, megh. 1605) egyik rendszeres hitvallási művének nem teljes magyar fordítása.** Alig történt meg azonban a magyar református iránynak ez az első hitvallási tömörülése, máris állást kellett foglalnia az unitarizmus hódító föllépésével szemben.

.....

http://www.cryingvoice.com/Christianity/Revesz_Elref2_mag.html